

UNIT A

Rav Aharon Lichtenstein zt"l, Interview published in Techumin 4:185

(Hebrew: translation here mine).

אולם חשוב ביותר שהאדם היצא למחלמה יודע
שאין הוא עובר מעולם בעל סולם ערכים אחד
לעולם בעל סולם ערכים שונה.

בראשית ט:ו-

וְאֵךְ אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ
מִיַּד כָּל־חַיָּה אֲדַרְשׁנּוּ
וּמִיַּד הָאָדָם
מִיַּד אִישׁ אֶחָיו
אֲדַרְשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:
שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ
כִּי בְצַלְמֵ אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם.

משנה סנהדרין עג.

ואלו הן שמצילין אותן בנפשן: הרודף אחר חברו להרגו . . .

סנהדרין עב.**אמר רבא:****מאי טעמא דמחותרת?**

חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו;

והאי מימר אמר: 'אי אזילנא - קאי לאפאי ולא שביק לי; ואי קאי לאפאי - קטלינא ליה';
והתורה אמרה: אם בא להורגך - השכם להורגו.

ילקוט שמעוני תורה פרשת פינחס רמז תשעג [במדבר כה:יז]

צורר את המדינים. למה? כי צוררים הם לכם. מכאן אמרו חכמים: אם בא להרגך - השכם להרגו

בבא מציעא סב.

שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים,

אם שותין שניהם - מתים; ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב -

דרש בן פטורא: מוטב שישתנו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו.

עד שבא רבי עקיבא ולימד: **וחי אחיך עמך** - חייך קודמים לחיי חבריך.**סנהדרין עד.**

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק:

נימנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד:

כל עבירות שבתורה, אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מע"ז וג"ע ושפיכות דמים . . .
דתניא:

רבי אליעזר אומר: **ואהבת את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך . . .**

גילוי עריות ושפיכות דמים - כדרבי, דתניא:

רבי אומר: **כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש - כן הדבר הזה . . .**

ומקיש נערה המאורסה לרוצח: מה רוצח - יהרג ואל יעבור, אף נערה המאורסה - תהרג ואל תעבור.

*רוצח גופיה - מנא לן?

*סברא הוא.

דהווא דאתא לקמיה דרבה, ואמר ליה: אמר לי מרי דוראי: 'זיל קטליה לפלניא, ואי לא - קטלינא לך.'

*אמר ליה: 'לקטלוך ולא תיקטול. מי יימר דדמא דיך סומק טפי?! דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי.'

UNIT B

Rabbi J. David Bleich, Contemporary Halakhic Problems Vol. 2, p. 9

The gemara, Shevuot 35b, declares: "A sovereign power which slays one sixth [of the populace] of the universe is not culpable". It is to be inferred that the death of one sixth of the inhabitants of the universe entails no culpability, but that slaying more than one sixth of the population of the universe does engender culpability.

Tosafot, understanding the dictum as referring to the monarch of a Jewish state, indicates that the Gemara here imposes a constraint on a *milchemet reshut* or discretionary war⁶. The sovereign may not initiate discretionary war if it is to be anticipated that an inordinate number of people will perish as a result of hostilities. According to Tosafot's analysis, a similar restriction does not apply to wars which are mandated by Scripture.

⁶ See Teshuvot Hatam Sofer, Orah Hayyim, no. 208, who declares that not only is annihilation of one sixth of the populace of the universe forbidden but also that war leading to genocide, defined as the extermination of one-sixth of a particular nation or people, is similarly prohibited.

חזון איש מסכת סוטה סימן קמו

ויש לעיין בהא דאמרו שבועות לה: "מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא - לא מיענשא", ופי' תוס' שם במלחמת רשות, והיינו באינו שומרין ז' מצוות, ואינם חוזרים, ולמה מיענשי אי קטלי טפי? ולמה אין רשאין לדון על ז' מצוות?

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן רח

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים, יעלו על ראש חכמים מתמם עם תמימים, הרב הגאון המופלג ומפואר רם ונשא וגבה מאוד כש"ת מו"ה צבי הרש חיות נ"י אב"ד דק"ק זאלקווי יע"א . . . היוצא מדברינו: דמרידה במלכות - מטעם חרמן של ישראל בימי יהושע, והמורדים על מרע"ה במדבר - לא נתחייבו מיתה; אף על פי דהיה בישורון מלך, מ"מ עדיין לא קבלו עליהם ישראל בחרם להמית המורד במלכות. *אמנם במלכי אומות העולם, דאמר שמואל פ' חזקת [נד:]: דינא דמלכותא דינא - נ"ל דנפקא לי' מקרא דדברי קבלה, והוא, נתן את הכרם לנוטרים [שיר השירים ח:יא], ושמאל לטעמיה במס' שבועות ל"ה ע"ב "מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא - לא מיענש, דכתיב ומאתים לנוטרים את פרוי", *ואף על גב דכ' תוס' למלחמת רשות - לאו דוקא, אלא לצורכו וכבודו, לאפוקי ברצחן וחמסן בעלמא, דגזלנותא דמלכותא לא דינא, אלא דינא דמלכותא ובמשפט יעמיד ארץ; ואגב, אומר ב' גרגרים דרושיים. א', מ"ש רש"י סוף פ' קדושים והבדלתי אתכם מן העמים להיות לי - אם אתם מובדלים מן העמים - אתם שלי; ואם לאו - אתם של נבוכדנצר וחבריו, יש לפרש: דכיון דמלכות דקטלא חד משיתא - אינו נענש, וא"כ, נבוכדנצר וכיוצא בו המולך בכיפה [כמגילה יא.], וישראל א' משבעים באומות - אין עליו עונש אם ח"ו מכלה שונאינו, שהרי א' מששה יוכל לאבד, מכ"ש א' משבעים. *אלא שזה אינו, שאין לו רשות לאבד מין או סוג א' שלם כי אם הששית ממנו, וכיון דהישראל מצויינים לעם בפני עצמם ובגוים לא יתחשב - אין לו רשות לאבד יותר מששית, אך אם אין ישראל ח"ו מובדלים ואינם מצויינים לעם בפ"ע - הרי הם של נבוכדנצר וחבריו ר"ל . . .

שבועות לה:

כל שלמה האמורין בשה"ש קדש - שיר למי שהשלום שלו, חוץ מזה:

כרמי שלי לפני

האלף לך שלמה - שלמה לדידיה;

ומאתים לנוטרים את פרו - רבנן;

וי"א:

אף זה חול: הנה מטתו שלשלמה ששים

אף זה, ולא מיבעי האיך

אלא הא דאמר שמואל:

מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא - לא מיענשא, שנאמר:

כרמי שלי לפני

האלף לך שלמה - למלכותא דרקייעא;

ומאתים לנוטרים את פרו - למלכותא דארעא,

שמואל לא כת"ק ולא כי"א!?

אלא ה"ק: וי"א: זה קדש, וזה הוא חול - דמטתו, ושמואל דאמר כי"א.

רש"י: "דקטלא חד משיתא" – כלומר: באנגריא דעבודת המלך

תוספות

"דקטלא חד משיתא בעלמא כו" - בהוצאת למלחמת הרשות קאמר.

העמק דבר בראשית ט:

מיד איש אחיו – פירש הקדוש ברוך הוא: אימתי האדם נענש? בשעה שראוי לנהוג באחיה, משא"כ בשעת מלחמה ועת לשנוא - אז עת להרוג, ואין עונש על זה כלל, כי כר נוסד העולם, וכדאי' בשבועות לה: מלכותא דקטלא חד משיתא - לא מיענש, ואפי' מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות, אף על גב שכמה מישראל יהרגו עי"ז, וע' ס' דברים כ' ח'.

מרומי שדה קידושין מג.

"מה חרב בני עמון - אין אתה נענש עליו, אף אוריה כו' מ"ט? מורד במלכות היה" ולא קאמר משום דאין שליח לדבר עבירה, דמכ"מ ראוי ליענש בידי שמים. הש"ך בחו"מ סי' שמ"ח. והא דקאמר מה חרב בני עמון כו', אינו מובן המשל הזה. *והנראה: דבאמת לא היה אוריה מורד במלכות ח"ו, אלא שהתוס' נדחקו מכמה אופנים, אבל כ"ז אינו מורד באמת שחייבים עליו מיתה, ופשיטא אי לא היה מעשה בת שבע באמצע - לא היה אוריה נידון כמורד במלכות, *אלא אחר שביקש דוד לדונו כמורד במלכות - לא נענש עליו, וזהו רשות המלך, *וה"ה כעיקר המלחמה, שהמלך מצוה לעבדיו שילכו למלחמה של רשות, והרי בלא ספק שמסכן כמה בני אדם, והוא איסור גמור לכאורה, אבל מכ"מ יש למלך רשות ע"ז, וה"נ יש רשות לדון למורד במלך, וזהו דקאמר כמו עיקר חרב בני עמון, שאינו אלא מלחמת רשות ואי אתה נענש עליו – ה"ה אוריה החתי, שדינהו למורד במלך, אי אתה נענש על זה:

UNIT C

גור אריה בראשית לדיג

אך קשה: אם שכם חטא, כל העיר - מה חטאו להרוג?!
 ותירץ הרמב"ם (הלכות מלכים ט:יד): דבני נח מצווים על הדין . . .
 ובאמת דבר תימה הם אלו הדברים, כי איך אפשר להם לדון את בן נשיא הארץ?! כי היו יראים מהם, ואף על גב שנצטוו על הדין - היינו כשיוכלו לדון, אבל אונס רחמנא פטריה (ב"ק כח:), ואיך אפשר להם לדון אותם?!
 *ונראה דלא קשיא מידי,
 משום דלא דמי שני אומות, כגון בני ישראל וכנעניים, שהם שני אומות,
 כדכתיב "והיינו לעם אחד" - ומתחלה לא נחשבו לעם אחד,
 ולפיכך הותר להם ללחום, כדין אומה שבא ללחום על אומה אחרת, שהתירה התורה.
 ואף על גב דאמרה התורה (דברים כ:י) "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום" -
 היינו היכי דלא עשו לישראל דבר,
 אבל היכי דעשו לישראל דבר, כגון זה שפרצו בהם לעשות להם נבלה,
 *אף על גב דלא עשה רק אחד מהם - כיון דמכלל העם הוא, כיון שפרצו להם תחלה - מותרים ליקח נקמתם מהם.
 *והכי נמי כל המלחמות שהם נמצאים, כגון "צרור את המדיינים וגו'" (במדבר כה:יז),
 אף על גב דהיו הרבה שלא עשו - אין זה חילוק,
 כיון שהיו באותה אומה שעשה רע להם - מותרין לבא עליהם למלחמה,
 וכן הם כל המלחמות.

רב צבי שנטר (בעקבי הצאן לב)

ועפ"י הדברים האלה הי' נראה לומר
 דהוה"נ [ובאמת ק"ו הוא] בזה"ז, שמדינת
 ישראל עומדת היא במצב של מלחמה, וכל
 הפרעות והמהומות שבימינו דינם (עפ"י הלכה)
 כהמשך מהמלחמה הראשונה [מלחמת
 השחרור], שהרי הערבים טוענים בפירוש ובפה
 מלא, שהם רוצים את ירושלים ואת תל אביב
 ואת חיפה וכו' וכו', וממילא, צריכים אנשי
 צה"ל לנהוג עם כל המשתתפים באלו הפרעות
 כמו שנוהגים בשעת מלחמה ממש, שאם יש
 צורך בכך, שיירו בהם ע"מ להרוג, ואם יש
 צורך בכך - כי לפעמים מן הנמנע לברר מי
 הם המחבלים והטרוריסטים המארגנים את
 הפרעות ואת המהומות - רשאים וחייבים
 צה"ל להכות ואף להרוג - כפי הדרוש לנצח
 במלחמה - אף אחרים מאותה האומה שהם
 חפים מפשע, וכמבואר בגור אריה למהר"ל

Likewise today, since Israel's enemies (with the exclusion of Egypt) have thus far refused to sign peace treaties with her, and since their avowed aim continues to be the destruction of the State, Israel must be considered to be in a state of war. In light of this, it is argued that the Israeli army's reaction to current border incidents, terrorist attacks, and Arab riots should be conducted as it would in wartime; Israeli soldiers should shoot to kill when necessary and, as in times of war, may even punish or kill innocent Arabs when the situation calls for such action.⁵ Furthermore, if we follow the

5. The Maharal of Prague, in his commentary *Gur Aryeh to Parashat Vayishlach* writes, "...Although the Torah reads, 'When you approach a city to wage war against it, you shall greet them peacefully' (first attempt to reach a peaceful agreement), this speaks of a city that did not harm us. But as regards those who attack the Jews, as Amalek did, even if only one of their members was responsible for this act, revenge may be exacted from the entire nation because he is one of them. Likewise, regarding any war such as that waged against the nation of Midian, all of whom were attacked, despite the fact that not all were guilty of wrongdoing; and this is the nature of all wars."

דברי הימים א פרק כב פסוק ח

וַיְהִי עָלַי דְּבַר-יְקֹנָן לְאֹמֶר
 דָּם לְרַב שְׁפָכֶת
 וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂית
 לֹא-תִבְנֶה בַּיִת לַשָּׁמַי
 כִּי דָמִים רַבִּים שְׁפָכֶת אֶרְצָה לְפָנַי:

רד"ק דברי הימים א פרק כב פסוק ח

דם לרוב שפכת –

זה לא מצאנו שאמר לו השם, אבל דוד אמר כן בלבו כי מפני זה מנעהו השם לבנות הבית, או נתן הנביא אמר לו כן, ואעפ"י שלא נכתב בספר שמואל - נמצא כמוהו רבים, כמו ותאמרו נשלחה אנשים, ובאמרו דמים לרוב שפכת ארצה – כי דם נקיים היה בדמים אשר שפך, כמו דם אוריה, וזה לפני, גם בדמי הכהנים היה הוא הסבה, כמו שאמר הסיבותי בכל נפש בית אביך, גם בדמי הגוים אשר שפך, אותם שלא היו בני מלחמתו - אפשר שהיו בהם אנשים טובים וחסידים אעפ"י כן לא נענש עליהם, כי כוונתו לכלות הרשעים שלא יפרצו בישראל, ולהציל עצמו כשהיה בארץ פלשתים לא יחיה איש ואשה, אבל כיון שנזדמן לו שפיכות דמים לרוב - מנעו מלבנות בית המקדש, שהוא לשלום ולכפרת עון ולעטרת תפלה, כמו שמנעו להניף ברזל במזבח ובבית המקדש, לפי שהברזל עושים ממנו כלי הריגה - לא יעשו ממנו כלי שלום ברוב:

הרב אשר וויס, מנחת אשר דברים סימן לב

ולמדנו אף מדבריו דמעיקר הדין אין להמנע מהריגת הרוצחים אף אם החפים מפשע נהרגים עמהם, ומשום כך - לא נענש דוד על דם רב ששפך, אלא שמ"מ מנעו הקב"ה מלבנות את בית הבחירה, דמ"מ יש בזה פגם מסוים של שפיכות דמים. וגם מדבריו יש להבין, כפי שנתבאר לעיל, דבודאי יש להשתדל במניעת הריגתם של אלה שלא פשעו ולא חטאו אך כשאי אפשר – גם הם נספים עם אלה שבקרבתם שמצוה להרגם . . .

הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחווה דעת בידי

שאלה: כהנים חיילי צה"ל שהשתתפו בקרבות נגד צבאות מצרים ירדן וסוריה, במערכות ישראל, ופגעו והרגו מחיילי האויב, האם דינם ככהן שהרג את הנפש שאינו נושא כפיו לברך את ישראל? תשובה . . . ולכאורה יש להעיר ממה שכתוב בדברי הימים א' (כב, ח), שאמר ה' לדוד, דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית, לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני. הרי שאף על פי שמלחמות ה' נלחם - לא רצה הקדוש ברוך הוא שיבנה בית המקדש על ידו. (ועיין עוד בשמונה פרקים להרמב"ם, פרק ז). אולם בפירושו הרד"ק שם כתב שמה שאמר דם לרוב שפכת . . . וגם בדמי הגוים אשר שפך אותם, שלא היו בני מלחמתו, ואפשר שהיו בהם אנשים טובים וחסידים, ואף על פי כן לא נענש על זה, שכוונתו היתה לכלות הרשעים שלא יפרצו בישראל, אלא כיון שנזדמן על ידו שפיכות דמים לרוב, מנעו הקדוש ברוך הוא מלבנות בית המקדש שהוא לשלום ולכפרת עון ולעטרת תפלה. ע"כ. ומשמע שעל עצם המלחמות לא היה ראוי למונעו . . .

חשוקי חמד נדרים מא.

שאלה:

חייל שלחם בעזה בעת המלחמה הנוראית בחודש מנ"א תשע"ד, במהלך הלחימה ירה במחבלים אויבי ישראל שבאו להרגו, והבא להרגך השכם להרגו. לאחר שחזר מהמלחמה שואל החייל:

כעת נדמה לי כי בין המחבלים היה גם אחד שהרים ידים, וגם עליו יריתי והרגתי. כי היה לי קשה להתרכז ולבדוק אם הוא לא מערים עלי. יש לי מזה יסורי נפש רבים, שמא הרגתי אדם חף מפשע, עד כדי כך, שאני לא מצליח להרדם בלילה, כאשר ההרוג הזה מופיע לי שוב ושוב בחלומי. כיצד אני יכול לכפר על מעשה זה? תשובה:

כשדוד המלך הזהיר את שלמה בנו לבנות את בית המקדש, ביאר ואמר לו למה הוא עצמו לא בנאו, וכך אמר לו: 'ויהי עלי דבר ה' לאמר: דם לרב שפכת, ומלחמות גדולות עשית, לא תבנה בית לשמי, כי דמים רבים שפכת ארצה לפני', (ט)

וביאר הרד"ק, ובאמרו דמים לרוב שפכת ארצה, כי דם נקיים היה בדמים אשר שפך... גם בדמי הגוים אשר שפך אותם שלא היו בני מלחמתו, אפשר שהיו בהם אנשים טובים וחסידיים, אף על פי כן לא נענש עליהם, כי כוונתו לכלות הרשעים שלא יפרצו בישראל, ולהציל עצמו כשהיה בארץ פלשתים לא יחיה איש ואשה, אבל כיון שנזדמן לו שפיכות דמים לרוב, מנעו מלבנות בית המקדש שהוא לשלום ולכפרת עון ולעטרת תפלה, כמו שמנעו להניף ברזל במזבח ובבית המקדש לפי שהברזל עושים ממנו כלי הריגה לא יעשו ממנו כלי שלום ברוב. כלומר דוד המלך בעת מלחמותיו כדי לכלות הרשעים מתוך הכרח זה הרג לפעמים גם את הטובים והחסידיים, ואף על פי כן לא נענש עליהם, כי זה הכרח, ואי אפשר לדקדק בעת מלחמה.

כמו כן כתב המהר"ל (גור אריה בראשית לד יג) שלכן הרגו שמעון ולוי את כל בני שכם, שהרי הותר ללחום בבני שכם כדין אומה שבא ללחום על אומה אחרת, וכל המלחמות כך הוא שהורגים גם את אלו שלא עשו דבר, אלא שהם נמצאים שם כגון 'צרו את המדינים' (במדבר כה יז), אף על גב דהיו הרבה שלא עשו אין זה חילוק, כיון שהיו באותה אומה שעשה רע להם, מותרין לבא עליהם למלחמה, וכן הם כל המלחמות. ולכן בעת מלחמה כאשר יש אויבים העומדים לכלותינו - קשה מאד לעשות חשבון מי הוא הטוב ומי הוא הרשע, אלא יש להתגונן מפני הרשעים, גם כאשר על ידי זה נהרגים לצערנו טובים. [אמנם לכתחילה יש להמנע מכך, וכמבואר בספרי (דברים אות קצט) 'כי תקרב אל עיר להלחם עליה', ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתת תחלואים].

וכך בענינו - אין על החייל שום חטא, אבל עליו להמנע מלבנות את בית המקדש, אבל בין כך הוא ירד מהשמים שלם, וכמו שאנו אומרים בתפילת נחם בתשעה באב, באש הצתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, בקרוב במהרה בימינו.

UNIT D

מזרחי (רא"ם) בראשית פרק לב פסוק ח

ויצר לו - שמא יהרוג אחרים.

בבראשית רבה (עו:ב). יש מפרשים: שמא יהרוג את עשו ויקללנו אביו, וכן מצאתיו בתנחומא, אבל מהריגתן של אחרים - לא היה מצר, מפני ש"הבא להורגך השכם להורגו", כדנפקא לן מקרא דאם במחתרת ימצא הגנב וקכה ומת אין לו דמים (שמות כב:א ורש"י) לפי שבא על עסקי נפשות, שידוע שאם תמצאנו חותר - לא תעמיד עצמך מלהציל ממונך, והוא בא לדעת כן שיקום עליך ויהרגך, לפיכך אמרה תורה 'השכם אתה והרגהו', כדאיתא בברכות פרק ה' (ברכות נח.) ובסנהדרין פרק בן סורר (סנהדרין עב:).

ואם תאמר:

והלא עשו גברא אלמא הוה, ושמא הביאם בעל כרחם?!

יש לומר:

אפילו הכי - לא היה להם לשמוע לו,

שהרי נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד:

"כל עבירות שבתורה, אם אומרים לו לאחד 'עבור ואל תהרג' - יעבור ואל יהרג,

חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים",

כדאיתא בסנהדרין בפרק בן סורר (סנהדרין עד.) משמיה דרבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק.

אך קשה:

דילמא לא להרוג אותו נתכוונו, אלא להרוג האחרים שהיו עמו,

דהשתא לית בהו משום הבא להרגך השכם להרגו, אלא משום רודף,

והרודף אחר חבירו להרגו - אין הורגין אותו אלא כשאינן יכולין להציל את הנרדף באחד מאיבריו של רודף

בשיקטו ידו או רגלו וכיוצא בהם, שאז ניתן רשות (לרודף) להציל את הנרדף בנפשו של רודף אף על פי

שעדין לא הרג הרודף את הנרדף, כמו ששנינו בספרי (ספרי אות רצג על כה, יב) אליבא דחכמים,

אבל אם היה יכול להציל את הנרדף באחד מאיבריו ועבר והרגו - הוא כרוצח גמור

?!?

לפיכך צריך לומר:

ד"ויצר לו - שמא יהרוג את אחרים" לאו אעשו לחודיה קאי, אלא אכולהו,

והיא דתנחומא דקאמר "שמא יקללנו אביו" - הכי פירושא:

וכי תימא: בשלמא בשאר האנשים שבאו עם עשו, דין יש לו ליעקב שיצר לו שמא יהרוג מהם, דדילמא לא נתכוונו

להרוג אותו אלא את העם אשר אתו, ואינן אלא רודפים, ולא ניתן רשות להורגן אלא כשאינן יכול להציל הנרדף

באחד מאיבריו, ופחד שמא יהרוג מהם ברוב בלבולו בשעת המלחמה אף על פי שהיה יכול להציל באחד מאיבריו

של רודף,

אלא בעשו, למה הוצר לו?! והלא עשו בודאי להורגו קא מכיין, והתורה אמרה "הבא להורגך השכם להורגו"?!?

והשיבו: כדי שלא יקללנו אביו, כי לא יחשוב אביו שעשו בא להרוג את יעקב, שהרי בחזקת כשר היה אצלו,

כדנפקא לן מ"ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" - שהיה צד ומרמה את אביו בפיו, אבא היאך מעשרין את התבן

ואת המלח" (כה, כח ורש"י שם).

ויש ספרים שכתוב בהם: "ויצר לו - שמא יהרוג הוא אחרים", ומפרשים דקאי אעשו, שמא יהרוג עשו את האחרים

שהיו עם יעקב. והכי משמע נמי לישנא ד"ויצר לו", שפירוש "לו" לאותם שהם שלו, שהיה יעקב ירא שמא יהרג

הוא, וגם היה מצר בעבור העם שלו שמא יהרגם עשו.

ואין זה נכון,

מפני ש"הוא" מורה רק על יעקב.

ועוד, שהטעם של תנחומא דשמא יקללנו אביו ולישנא דבראשית רבה דלקמן יכחישם.

ומה שהכריח את רבותינו ז"ל לפרש "ויירא" לדבר אחד ו"ויצר לו" לדבר אחר -

הוא משום דאין יראה בלא צרה, ומאחר שאמר "ויירא" ידענו שהיתה לו צרה, למה חזר וכתב "ויצר לו"?

שמע מינה: חד שלא יהרג, וחד שלא יהרוג.

וכך אמרו בבראשית רבה

"אמר רבי יהודה בן רבי אלעאי: לו היה יראה ולא היה צרה, אלא וירא שלא יהרג, ויצר לו שלא יהרוג.

אמר: אם מתגבר הוא עלי הורגני, ואם אתגבר אני עליו הורגו".

פירוש: אחר שהיה לו יראה ולא היה לו צרה בתמיהה, איך אפשר שיהיה לו יראה ולא היה לו צרה, ואם כן "ויצר

לו" למה לי, אלא וירא שמא יהרג, ויצר לו שמא יהרוג.

חומת אנך שמואל ב פרק יח

כי באזנינו שמענו וכו' או עשיתי בנפשי שקר וכו'.
 אפ"ל במ"ש הרב כנה"ג בסוף חלק א"ח בלשונות רש"י פ' וישלח דקי"ל דאם הרג רודף שהיה יכול להצילו באחד מאבריו חייב מיתה וחילק הרב ז"ל דהיינו דוקא בשעת שלום, אבל בשעת מלחמה, דרבים לוחמים, וירא הנרדף שמא בהיות מכוין להציל עצמו באחד מאבריו של רודף, איש אחר יהרגנו - לא חילקו בין יכול להצילו באחד מאבריו לאינו יכול ע"ש . . .

אמת ליעקב בראשית פרק לב פסוק ח

ויירא יעקב מאד ויצר לו - פירש"י ז"ל: ויצר לו שמא יהרוג הוא את אחרים עכ"ל.
 עיין ברא"ם שכתב ז"ל:

וא"ת

והלא עשו גברא אלמא הוה ושמא הביאם בעל כרחם!
 י"ל

אפ"ה לא היה להם לשמוע לו,

שהרי נמנו וגמרו כו' על עבירות שבתורה כו' יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וג"ע וש"ד וכו' עכ"ל.
 ומוכח מדבריו דבן נח מצווה למסור נפשו,

ואפילו אם נסבור שאינו מצווה על קידוש השם [סנהדרין עד:],

מ"מ אם יאמרו לו 'זיל קטיל פלניא, ואי לא - קטילנא לך' - מחויב למסור נפשו משום 'מאי חזית וכו'.
 והמל"מ חידש זאת מדעתו³.

³ כנראה הכוונה לספרו של בעל משנה למלך "פרשת דרכים" דרך האתרים דרוש ב' [ד"ה ודע דמשמע לי וכו']. אמנם עיין שם שמקורו לחידוש זה הוא דברי הרא"ם אלה.

UNIT E

Rav Yisraeli first examines a set of potential justifications based on civilian law, including:

1. holding the village capitally responsible under Noachide law for not bringing the terrorists to justice
2. regarding the terrorists as agents of the village citizenry, and therefore holding the citizenry guilty of murder, even if the terrorists would have acted in the same way without support from the village citizenry.
3. regarding everyone in the village as enablers of pursuers-with-intent-to-kill (*rod'fim*), and therefore liable to be killed if killing them is necessary to stop the pursuers.

He rejects 1 on the ground that the terrorists would likely have punished or even killed any villager opposed to them, and nonJews are not required to sacrifice their lives or perhaps even endure serious deprivation rather than transgress (RAK: especially with regard to the positive commandment of *dinim*?).

He rejects 2 on the ground that halakhah does not recognize nonJews either as agents or as having agents.

He rejects 3 on several grounds, among them that the raid killed children, whereas only willing, conscious, and responsible humans are liability to execution as accessories-to-pursuers.

UNIT F**משנה סוטה ח:א-ה**

בד"א? במלחמות הרשות,
 אבל במלחמות מצוה - הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.
 אמר רבי יהודה:
 במה דברים אמורים? במלחמות מצוה,
 אבל במלחמות חובה - הכל יוצאין, אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה.

רש"י

במלחמות מצוה כגון כיבוש ארץ ישראל בימי יהושע

תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת סוטה פרק ח דף כג טור א /ה"י

אמר רבי יוחנן:

משמעות ביניהן:

רבי יהודה היה קורא למלחמת הרשות מלחמת מצוה,

אבל במלחמת חובה - הכל יוצא אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה

אמ' רב חסדא:

מחלוקת ביניהן:

רבין אמרין:

מלחמת מצוה - זו מלחמת דוד;

מלחמת חובה - זו מלחמת יהושע.

*ר' יהודה היה קור'

*מלחמת רשות - כגון אבן דאזלין עליהן;

*מלחמת חובה - כגון דאתיין אינון עלינו.

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מד עמוד ב

א"ר יוחנן:

רשות דרבנן - זו היא מצוה דרבי יהודה;

מצוה דרבנן - זו היא חובה דרבי יהודה.

אמר רבא:

מלחמות יהושע לכבש - דברי הכל חובה;

מלחמות בית דוד לרווחה - דברי הכל רשות;

*כי פליגי - למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתי עלייהו -

*מר קרי לה מצוה, ומר קרי רשות;

*נפקא מינה לעוסק במצוה שפטור מן המצוה.

פירוש המשנה לרמב"ם סוטה ח:ו (תרגום הרב קפח)

אין מחלוקת ביניהם שמלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק - חובה.

ואין מחלוקת ביניהם שמלחמת שאר הארצות של שאר האומות - רשות.

לא נחלקו אלא במלחמת אומות הנלחמים בהם *כדי להחלישם שלא ילחמו בישראל ולא יתנפלו על ארצם,

תנא קמא קורא את זה רשות. ור' יהודה קורא למלחמה זו מצוה.

ולדעת ר' יהודה מי שהיה עוסק במלחמה זו או בצרכיה - פטור מן המצוה,

לפי שכלל הוא אצלינו כמו שידעת העוסק במצוה פטור מן המצוה.

ולדעת תנא קמא - אינו עוסק במצוה.

ואין הלכה כר' יהודה.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה א

אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה, ואי זו היא מלחמת מצוה?

זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, *ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם,

ואחר כך נלחם במלחמת הרשות,

והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו.

בית הבחירה למאירי סוטה מב.

מלחמת שבעה עממין ועמלק - לדברי הכל חובה;

מלחמת האויבים שאינה מצד יראתם אלא כדי להרחיב המלך את גבולו ולפרסם את שמו - לדברי הכל רשות;

לא נחלקו אלא שנלחמים עם אויביהם מחמת שיראים מהם שיבאו עליהם, *או שנודע להם שמכינים עצמם לכך.

R. Yisraeli notes that the entire concept of *milhemet reshut* seems morally impossible: Why should it be permitted to kill people to gain political ends, especially if *halakhah* forbids imposing costs on others even to save a life? He answers that going to war constitutes a waiver of one's right to life, conditional on the other side fighting in accordance with the rules accepted by both sides.^[5]

There is much room to discuss how one determines consent, who has consented, and which rules were consented to. One might argue that if the permission to kill in war depends upon consent, then since it is impossible for infants to give such consent, infants cannot be targeted. Since R. Yisraeli does not make this argument, he probably thinks that *national* consent to war binds even infants.

Nonetheless, R. Yisraeli is clear that a *milhemet reshut* cannot justify killing except within the generally agreed rules of war. It seems to me that he holds this way even with regard to enemies who themselves do not obey the rules of war, so long as they acknowledge their disobedience as transgressive. Therefore, R. Yisraeli concludes that the Qibiyeh raid can be justified as an act of *milhemet reshut* only if it conformed to international norms of war. Rather than adjudicate that issue, he turns back to *milhemet mitzvah*.

הקטנים נענשו. וע"כ לא מצינו בשום מקום ברמב"ם ואף לא בדיני מלכות ובב"ב שיענישו גם הקטנים. ולפי"ז אין ללמד ממדין דין זה של הריגת הטף במחטבין. אולם יסוד הדין שקיימת מחמת נקמה שפיר יכולים ללמד, אלא שזה לא באותו החומר שבמדין. וע"כ איש שלא הוזכרו דינים מיוחדים במלחמת נקם, אלא כלל זאת במלחמת מצוה. ומ"מ יש בזה תורת מלחמת מצוה, וע"כ כל הפעולות המלחמתיות הנעשות כרגיל במלחמה, אעפ"י שיתכן שיפגעו בהם ילדים אינם בכלל איסור. ונראה שבארסן זה, שאין עושים פעולה מכוונת נגד הילדים, ח"ו בכלל עונש ביד"ש, שבזה ודאי הקטנים נענשים בעון אבותם.
ל. והיוצא מכל זה, שיש מקום לפעולות תגמול ונקם נגד צוררי ישראל ופעולה זאת היא בגדר מלחמת מצוה. וכל אסון ופגע שקורה לפורעים ולבעלי בריחם ולילדיהם, הם הם שעריבים לזה, הם עונם ישאו. ואין שום חובה להמנע מפעולות תגמול מחמת חשש שיפגעו בזה חפים מפשע כי לא אנו הגורמים, כ"א הם עצמם ואנחנו נקיים.

אכן לפגע לכתחלה בכונה בילדים, כזה לא מצינו אלא בחטא ע"ז. ע"כ מן הראוי לשמור עצמם מלנגע בהם; וה' חטוב ירא בני עמו וצור את צורריו ושרשם מארץ היים. ובנו יקיים מקרא שנאמר: כל כלי יוצר לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'.

בבא קמא לח.

א"ל: ויאמר ה' [אלי] + אל תצר את מואב ואל תתגרר במ מלחמה – וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות!?

אלא נשא משה ק"ו בעצמו. אמר:

ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב, אמרה תורה: צור את המדינים והכיתם אותם,

מואבים עצמן לא כל שכן!?

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי; שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן, רות המואביה ונעמה העמונית . . .

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין מצוה ה

מצוה חמישית: שנצטוונו כשנצור על עיר להניח אחת מן הרוחות בלי מצור, שאם ירצו לברוח - יהיה להם דרך לנוס משם, כי

בזה נלמוד להתנהג בחמלה אפילו עם אויבינו בעת המלחמה; ובו עוד תקון, שנפתח להם פתח שיברחו ולא יתחזקו

לקראתנו, שני (מטות לא) ויצבאו על מדין כאשר צוה י"י את משה,

ודרשו בספרי: הקיפו משלש רוחותיה; ר' נתן אומר: תן להם רוח רביעית שיברחו.

*ואין זו מצות שעה במדין, אבל היא מצוה לדורות בכל מלחמת הרשות.

וכן כתב הרב בחבורו הגדול בהלכות מלכים ומלחמותיהם (פ"ו ה"ז):